

élőnyelvi gyűjtés /különösen a népetimológia stb. okozta változások miatt/ településtörténeti eredmények megállapításához nem ad elegendő biztonságot. Történeti helynévsorok összeállítására nélkül ez nem érhető el, viszont településtörténeti eredmény csak nagyszámú helynévből vonható le végérvényesen. A településtörténet körébe vonom természetesen azokat a következtetéseket is, amelyek a helység megalakulására, gazdaságtörténetére adnak felvilágosítást a helynevek magyarázata útján.

Nagy örömről szolgálna, ha rövid ismertetésem nyomán akadna vállalkozó, aki belekezdene faluja történeti helynévanyagának az összegyűjtésébe.

RLUTER CAMILLO

VÉLEKEDÉSEK KECEL NEVÉNEK EREDETÉRŐL

Kecelre kerülve a tanítás során a település történetével is kellett foglalkoznom. Megfelelő ismeretek hiányában idősebb kartársaim jegyzeteire, kutatásaira támaszkodtam. Ez megkönnyítette munkámat, sőt felébresztette a kutatás vágyát. A segédletül kapott anyagban a község nevének eredetét így magyarázták:

"... a két halomvonalat mélyedésében lévő víz, majd a dunai árvíz miatt a lakosság a két halomvonalat tetejére épült. Vagyis a víz két szélére. Kétszél. Idegen nyelvi hatás miatt alakult Kecel alakra." E megállapítás szájhagyományra épült csakúgy mint Rózsa László bíró jelentése 1864-ben /Pesty Frigyes: Magyarország helyneveinek gyűjteménye/: "Ezen község a nép mondása szerint régenten mivel telepedésekor házai egy vízállás vagy kistónak két szélre felépítették, a víz a két ház közötti hézag miatt Két-Szélnek, azonban a később telepedett tót ajku nép által Kecelnek neveztetett." Hasonló szellemben nyilatkozott a név eredetéről dr. Timár Kálmán nyugalmazott egyetemi magántanár Sárközi helynevek című tanulmányában /Két-hely/.

A hagyományt és a ráépülő magyarázatot nem tartom helyesnek. Az igaz, hogy Kecel egy vízállás két szélén, két partján települt, de a szlovákajkúak megjelenése előtt is Kecel volt a település neve. Gróf Patachich Gábor kalocsai érsek csak 1734-ben engedélyezte a "miskei tótok" Kecelen való letelepedését.

A feltehetően első írásos emlék közlését Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza c. könyve 700. oldalán találtam, mégpedig a kalocsai érsekség és a káptalan közötti 1198-i dézsmamegállapodásban. Itt a helység Kecil formában található. A mai Kecellel való azonosítást Paul Flach teszi meg 1969-ben Münchenben kiadott "Adatok a hajdani Bács és Bodrog vármegyék, valamint a Solti szék történeti földrajzához" c. könyvében. Csánki Dezső "Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában" c. munkájában Kecel 1412-ben említették /"Keczel. Kechel...Kir. ember nevében fordul elő. -- Kétségtelen a Kalocsától kel. eső mai Keczelnek felel meg"/.

Ez a két okirat, valamint az előző fejezetben említettek minden kétséget kizárva bizonyítják: Két-Szélből -- legalábbis a XVIII. században idegen betelepülők megjelenésével -- nem lehet Kecel. Talán inkább volt tulajdonosáról maradt a helységre a név. Esetleg a tulajdonost hívták birtoka után Kechelnek? Mindkettő lehetséges. Vegyük sorba! Van-e olyan történelmi személy, aki számításba jöhet?

Ketel kun vezérről olvashatunk a "Gesta Hungarorum"-ban, Komjáthy István "Mondák könyvé"-ban, A Pallas Nagy Lexikona X. kötetében. Jókai Mór "A magyar nemzet története" 1854. évi kiadásban a Ketel helyett a Retel formát használja. Az 1969. évi kiadás I. kötet 38. oldalán már Kecel van. Igaz ezt dr. Téglás Tivadar szíves közlésében elírásnak tekinti.

Pesty Frigyes Magyarország helynevei történeti, földrajzi és nyelvészeti tekintetben c. művében Retel Ketelre változását Anonymus munkájának helyesebb olvasásával bizonyítja. Majd a 281. oldalon ezt írja: "Rethel, Somogyban. /L. Keczel/" Tehát Pesty szerint Ketel egyenlő Keczel-l. Hasonló véleményen volt Wenzel Gusztáv is, illetőleg Kovács Nándor,

aki 1889. évben kiadott betűrendes névmutatójában a 364. oldalon az alábbi áll: "Ketel, vinitor. 1086.I.35. Ketel poss. ultra fluv. Copus cum udvornicis. 1231.IX.226. -- "de Ketel" perperam pro: Mortunus de Kese /Kubinyi. I.43./ 1263. VIII. 80. -- Vide: Kecel".

Az említett munkák szerzői szerintem egyértelműen meg-egyeztek abban, hogy a kun vezér nevére utaló Ketel forma Kecz-re, Kecel-re változott. Ezt így nem határozták meg sehol sem, de munkáikból ez kiolvasható.

A korábban idézett lexikon megemlíti, hogy a Kete és Köte név az Árpádok korában és azon túl is gyakori volt. Az első világháború előtti Magyarországon Kaposvár mellett, Erdélyben /Magyarkecel, Oláhkecel/ és a Duna-Tisza közti Kecel szerepelt a helységnévtárban.

A mi Kecelünk neve is fejlődésen ment keresztül vagy csak lejegyzési módja, ezt az 1412-es okiraton kívül a "Monumentum Vaticana" is mutatja. A római Szentlélek Társulat Anyakönyvében /1446--1523/ ez áll: Sebastianus plebanus de Kechel diocensis Collociensis unacum matre sua Agata et Lucia uxor Pauli Choaz de aedem diocensis dei 14.Maii.1493." E két iratból is látható, hogy Kecel személynévként és földrajzinévként is szerepelt. Az eddig tárgyalt források személynév eredetét látszik alátámasztani Kálmán Béla A nevek világa c. könyve, amikor Kecelt az "ismeretlen származású ősi magyar nevek" közé sorolja.

Egy-egy földrajzi név eredetének kiderítéséhez nagy mennyiségű történeti adatra van szükség, és figyelembe kell venni természetesen az eddigi megfejtési kísérleteket.

Ilyen figyelmen kívül nem hagyható megalapozott szófejtést végzett Rásonyi László. Kiss Lajos szíves közlésében az alábbiakra bátorított fel.

A Kecel név eredetének megfejtésében akkor járunk el helyesen, ha Rásonyi László kutatásainak adunk hitelt /Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae. Les noms toponymiques comans du Kiskunság par L. Rásonyi. Akadémiai Kiadó, Budapest 1957/, és községünk nevét a török q i' z i' l 'vörös'

jelentésű közszóval azonosítjuk. Kiss Lajos szerint Ketel a csagatáj küt'öriz, legelőre vezet' és a kütül 'vezeték' szavakból származik, azonossága a Kecel helynévvel sem etimológiai, sem hangtörténeti alapon nem tételezhető fel.

E kutatási eredmények miatt tehát el kell vetnünk a Ketel vezérrel kapcsolatos hipotéziseinket. A továbbiakban fel kellene deríteni, hogy milyen természeti tényezők, földrajzi adottságok tették lehetővé a q i' z i' l 'vörös' elnevezést. Utal-e valami vörösre, vörös szóra?

Két dolgot találni. A Vörös-erdő az egyik. A volt akácoknak -- az ötvenes években kiirtották, helyén ma szőlő van -- gazdája sohasem volt Vörös nevezetű. A többi határbeli földrajzinévvel /Kölesér, Méhesfok, Sővényeskút, Rózsaberek/, középkori eredetre enged következtetni. A névben a vöröstölgy erdőre utaló maradványt vélek felfedezni. Vass Előd "Kalocsa környékének török kori adóösszeírásai" c. könyvében a 162 felsorolt helység közül csak Kecelnél található makkoltatási adóztatás. A Vörös-erdő "tölösét" a török uralom, míg a mai Újfalu "tölösét" a századforduló tüntette el. A másik: környékünkön az Őrjeg mocsár-at Vörös-mocsár-nak is hívták /Mikoviny S. térképe/ a Dunavölgyi-főcsatorna megépítése előtt. Őrjeg tőzeges mocsár. Szárazabb esztendőkből a rajtuk keresztül haladó utakon a járművek vöröses port vertek fel. Valószínűleg az őstulokcsorda, ménes, gulya vagy a birka után is hosszán húzott a vörös por. A mocsarak szélén szintén hasonló színű a tőzegrés. A tőzegvizsgálatok egy tölgyfajta létezését is kimutatták.

Jelenleg tehát legkézenfekvőbb következtetés a következő: Kecel nevét földrajzi, illetőleg természeti tényezőknek köszönheti.

IVÁN LÁSZLÓ